

KÖNYVISMERTETÉS, ÚJDONSÁGOK

Beszéd • Kutatás • Alkalmazás sorozat

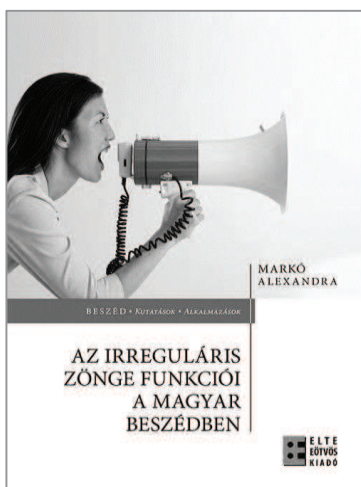
SOROZATSZERKESZTŐ: MARKÓ ALEXANDRA

ELTE Eötvös Kiadó, 2014.

Az ELTE Eötvös Kiadó gondozásában négy hasznos és a gyógypedagógia szempontjából is fontos könyv jelent meg a *Beszéd • Kutatás • Alkalmazás* sorozat keretén belül, melyek a beszéd még pontosabb megismeréséhez járulnak hozzá. Mind a négy könyv első fejezeteiben a későbbiekben használt fogalmak tisztázása történik, valamint elméleti alapvetésekről, illetve a témához kapcsolódó hazai és nemzetközi kutatások eredményeiről olvashatunk. Ezáltal a téma iránt érdeklődő „laikusok” alapozó ismeretekhez juthatnak, valamint a szakemberek összegezve áttekinthetik a releváns elméleti megközelítéseket és szakirodalmakat. Ezek után a szerzők saját, általában többéves kutatási sorozatának eredményei és az azok alapján levonható következtetések állnak. Ezekben többnyire objektív (pl. akusztikai elemzések) és szubjektív (pl. kérdőív) módszerek ötvöződnek, illetve egészítik ki egymást.

Az itt bemutatott könyvek mindegyike elérhető digitális formában az ELTE Reader felületén, amely a kiadó elmúlt években indított, bárki számára elérhető online gyűjteménye digitális folyóiratok, könyvek, újságok és jegyzetek ingyenes letöltéséhez.

Markó Alexandra: Az irreguláris zöngé funkciói a magyar beszédben

A sorozat első részében Markó Alexandra az irreguláris zöngének (glottalizáció) a magyar beszédben betöltött szerepéről ír. A téma gyógypedagógiai vonatkozása differenciáldiagnosztikai szempontok mentén is megvalósul, hiszen a hangszalagok kváziperiodikus rezgésének megváltozása, irreguláris zöngé figyelhető meg hangképzési zavarok esetében is. A könyv azonban hangsúlyozza, hogy a glottalizáció a tipikus, normál hangképzésű beszélőknél is megfigyelhető jelenség, melytől a hangképzésük mégsem válik problematikusá. A kötetben igyekszik a szerző a két előfordulás – a tipikus és az atipikus hangképzésben történő megjelenés – közötti különbség megragadására, amit a vizsgálatok a változtathatóság és a glottalizáció egybefüggő kiterjedését illetően igazolnak leginkább.

Az irreguláris zöngé, elhelyezkedésétől függően, különböző funkciókat tölthet be a beszédben, a könyv pedig ezeket a szerepeket igyekszik részletesen vizsgálni. Ahogyan a korábbi kutatások is bizonyították, beszélhetünk pl. fonológiai szerepről, de lehet az érzelem- és attitűdkifejezés eszköze vagy akár a szegmentumok elválasztásának jelzője is. Az eredményekből jól

látszik, hogy nagy egyéni különbségek figyelhetők meg a beszélők között, és ezek a leginkább meghatározók a glottalizáció gyakoriságát illetően. Azonban a szerző törekszik tendenciák felvázolására, így vizsgálja az irreguláris zöngét a nem, az életkor és beszéd módjának (spontán beszéd, felolvasás) függvényében.

A könyv megerősíti azt a nézetet, miszerint a hangképzési zavart nem lehet csupán a rekedt színezet alapján diagnosztizálni, hiszen rövidebb megjelenési formái lehetnek a normál hangképzés részei is.

Bóna Judit: A spontán beszéd sajátosságai az időskorban

Ezen kötet időskori beszédre irányuló témaválasztása a 21. században egyre aktuálisabbá válik, hiszen a fejlett társadalmak öregedési tendenciái miatt nő az időskorban jelentkező problémák ellátásának fontossága. Már korábban bizonyosságot nyertek olyan fiziológiai változások (pl. a hallás, az izomműködés, az idegrendszer morfológiai struktúrájának megváltozása), amelyek a beszédjellemzők megváltozásának hátterében húzódnak meg.

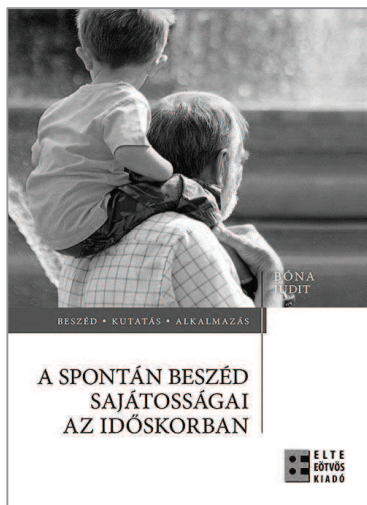
A könyv először két kérdőíves felmérést ismert a fiatalok és az idősök beszédének megítélése kapcsán. Az eredmények szerint mindkét életkori csoport hasonló véleménnyel van a saját és a másik csoport beszédét illetően, ugyanazokat a jellemzőket tartották gyakorinak az idősebb (pl. szótalálási nehézségek) és a fiatalabb személyek (pl. trágár és szleng kifejezések gyakoribb használata) beszéde kapcsán.

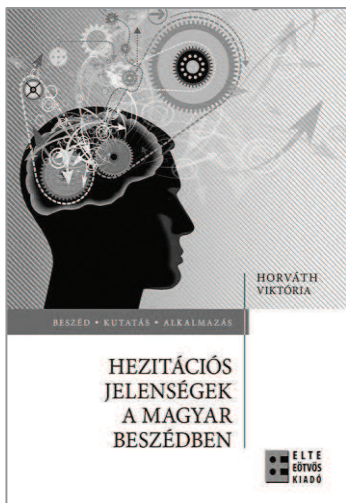
A további fejezetekben Bóna Judit ismerteti vizsgálatát, amelyben spontán narratíva és tartalomösszegzés során igyekezett tisztább képet kapni az idősök beszédének sajátosságairól. A kutatás szerint az idősök különböznek a felnőtt beszélőktől a beszédük tempójában, beszédszakaszaik hosszában és a szünetek előfordulási gyakoriságában. A megakadásjelenségek összességét tekintve csak a per centéni előfordulás alapján volt szignifikáns különbség bizonyítható, de a megakadásjelenségek típusait illetően (pl. bizonytalansági megakadások, töltelék szavak, hiba típusú megakadások) részletesebb elemzést is olvashatunk, amely tovább árnyalja a képet.

Olvashatunk az időskori beszéd szegmentális fonetikai sajátosságairól, ahová a beszédhangok, hangkapcsolatok, hangsorok elemzése tartozik. Nagy egyéni különbözőségek mellett is igazolta a kutatás, hogy az életkor előrehaladtával történő renyhülő izomműködés következtében a hangok spektrális jellemzőiben változások mutatkoznak meg.

Horváth Viktória: Hezitációs jelenségek a magyar beszédben

A hezitációs jelenségek vizsgálatának jelentősége egyrészt abban rejlik, hogy ezekből a beszédtervezési folyamatok nehézségeire lehet következtetni. Másrészt pedig egy igen elterjedt jelenség, mindannyian találkozunk vele, és alkalmazzuk is a hétköznapokban, hiszen 2-3 éves kortól kezdve az emberi beszéd megfigyelhető eleme. Tulajdonképpen azokat

a kitöltött szüneteket értjük a fogalom alatt, amelyek nagy része az adott nyelvre jellemző semleges magánhangzó artikulációs kivitelezésére utaló jegyeket mutatja. Így magyar nyelven a leggyakoribb az ö-höz hasonló semleges magánhangzó ejtése, de ide sorolódik a mm, öm és öhm hangoztatása is.

Már a korábbi kutatásokból kiderült, hogy a kitöltött szünet aránya a beszédben számos tényező függvénye (pl. beszéd téma, életkor, nem, nyelven belüli tényezők), Horváth Viktória pedig ezen tényezőket kívánta vizsgálni. Ezenkívül külön fejezetekben taglalja a könyvben a hezitációs jelenségek akusztikai megvalósulását és funkcióit a felnőttek, az óvodáskorú és a kisiskolás gyermekek beszédében.

A könyv befejező részében a hezitációs jelenségek hallgatók oldaláról történő megítéléséről olvashatunk, melyben azt vizsgálták, hogy milyen pontosan észleljük spontán beszédben a kitöltött szüneteket. Ugyanis né-

mely feltételezések szerint olyannyira természetes részei a beszédünknek, hogy igazán nem is azonosítjuk őket, és inkább segítik a beszédértésünket, mintsem zavaróan hatnának rá. Bár a vizsgálatban az volt a feladat, hogy a hezitációs jelenségeket azonosítsák a hallgatók, még így sem volt olyan személy, aki minden megjelenést észlelt volna. Még annak ellenére sem, hogy szintén a könyvben bemutatott kérdőíves vizsgálat szerint az adatközlők többségét közepes mértékben zavarja a hezitálás.

Neuberger Tilda: A spontán beszéd sajátosságai gyermekkorban

A kötet elején részletes ismertetőt olvashatunk a gyermekkori nyelvsajátítás különböző elméleti megközelítéseiről, ami jól szinthezálja a korábbi nemzetközi és a hazai kutatások eredményeit. Így a csecsemőkortól kezdve tekinthetjük végig a fejlődést a nyelvsajátítási modellek, a beszédprodukciónak gyermekkori jellemzőinek bemutatása nyomán. Ezeket kiegészítve Neuberger Tilda könyvében az eddig méltatlanul elhanyagolt, 6 éves kor feletti fejlődési irányokat vizsgálja. Bár az iskoláskor előtti nyelvi fejlődés a leglátványosabb, az anyanyelvi nevelés alakítása miatt az sem mindegy, hogy milyen irányokat mutat a későbbi változás.

A vizsgálathoz használt hanganyagok a 6–13 év közötti gyermekek spontán beszédéből származnak, melyek elemzése temporális jellemzőiknek, a beszédszakaszok és a szünetek előfordulásának, időtartamának és a beszédtempó vizsgálatának révén valósul meg. Ezen korosztályon belül is megfigyelhető a nyelvi fejlődés a beszédszakaszok hosszabbá válásában és ezzel összefüggésben a néma szünetek csökkenésében. Majd vizsgálatokat olvashatunk a megakadási jelenségek, az önkorrektív folyamatok megvalósulása, a lexikai jellemzők és a grammatikai szerkesztettség mentén. Jelen kutatás is igazolta, hogy a gyermekek beszédében valamivel

több megakadásjelenség figyelhető meg, mint a felnőttkében. Ennek minőségi elemzése pedig információt szolgáltat arról, hogy a gyermekeknek a beszéd létrehozásában mely feladatok jelentik a legnagyobb kihívást.

A kötet fontossága a gyógypedagógia szempontjából abban rejlik, hogy a tipikus nyelvi fejlődésről nyújt információkat, ami viszonyítási alapot ad az eltérő fejlődésű gyermekek esetében. Mivel a nyelvelsajátítás nem zárul le 6–7 éves korban, amikor a gyermek iskolába kerül, ezért fontos az ezen életkorban bekövetkező változások megismerése is.

A 21. században a vizsgálati technikák fejlődésével számos új eszköz áll a kutatók szolgálatában, melyekkel nyelvhasználatunk még pontosabb megismerése válik lehetővé. Ezen vizsgálódások egyre több nézőpontot ötvöznek, így szükség van a különböző szakemberek együttes munkájára, a szakmai kitekintésre és a gyógypedagógiával, logopédiával kapcsolatos nyelvészeti értekezések ismeretére is. Hiszen csak az ép beszéd jellemzőinek ismerete után teremthető meg a lehetőség az atipikus nyelvhasználat fel- és megismerésére, illetve a célzott megsegítésre. Mivel a kötetek a beszéddel kapcsolatos legfrissebb kutatásokat kívánják bemutatni, ezért mindenki számára hordozhatnak új ismereteket.

Damásdi Nóra

Olvass. Tanulj. Vidd magaddal.

Az ELTE Reader az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez kötődő elektronikus kiadványok és dokumentumok egyre bővülő gyűjteménye, melyben az oktatáshoz, kutatói és tudományos munkához, valamint az egyetemi élethez kapcsolódó publikációk és segédanyagok egyaránt megtalálhatók.

Az olvasnivalókat táblagépen, telefonján is magával viheti. Az alkalmazások ingyenesen letölthetők a Google Play (Android) és az App Store (iOS) szoftveráruházakból.

www.eltereader.hu